

№ 13 (786)
Красавік 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Форум: даследаванні рэгіянальнай лінгвістыкі і этнаграфіі** – *стар. 2 – 4*
- ☞ **Аўтарытэтная: пра назву «Астрамечаўскі рукапіс»** – *стар. 6*
- ☞ **Лёсы людскія: падзвіг дзяўчынкі, карункі на вокнах** – *стар. 7*

7 красавіка – Сусветны дзень здароўя

Удзячныя браслаўчане пахавалі свайго лекара Станіслава Нарбута на гарадзішчы і ўсталявалі над магілаю маяк

У Беларускім фондзе культуры

Нядаўна ў Беларусь прыйшла навіна – ва Украіне знойдзена надмагільная пліта пісьменніка Яна Баршчэўскага, найперш вядомага як аўтара цыкла апавяданняў «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях». Неўзабаве з'явіліся людзі, гатовыя ўшанаваць асобу творцы. У падтрымку ідэі Беларускага фонду культуры накіраваў адпаведны ліст у гарадскую раду ўкраінскага горада. У ім было сказана:

«Як нам вядома, у красавіку 2019 года ў горадзе Чуднаў была знойдзена надмагільная пліта беларускага пісьменніка, паэта, выдаўца XIX ст. Яна Баршчэўскага, што стала ў пэўнай меры сенсацыяй у гісторыі культуры і рэлігіі, выклікала рэзананс у беларускім грамадстве.

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» звяртаецца з просьбай разгледзець пытанне аб устаноўцы ў горадзе помніка беларускаму пісьменніку Яну Баршчэўскаму. Фонд Марыі Магдалены Радзівіл разам з творчай грамадскай калекцыяй Беларусі гатовы забяспечыць выраб помніка і аказваць садзейнічанне ў арганізацыі яго ўрачыстага адкрыцця.

Адкрыццё помніка Яну Баршчэўскаму паспрыяе не толькі захаванню памяці аб выбітным беларускім дзеячы, але і ўмацаванню добрасуседскіх беларуска-ўкраінскіх адносін.

Ад імя Рады ГА «Беларускі фонд культуры» старшыня Т.І. Стружэцкі».

Днямі з гарадской рады Чуднава прыйшоў адказ:

«Чудновский городской совет, общественность города согласны с мнением

учёных, литераторов и общественности Украины, Республики Беларусь и Польши о том, что найденная в Чуднове чугунная надгробная плита белорусского и польского писателя, поэта, издателя, одного из родоначальников новой белорусской литературы Яна Барщевского, – значимое событие в культурной жизни наших стран.

Считаем, что установка памятного знака Я. Барщевскому на территории города станет достойным увековечиванием его памяти в Украине.

Принимая во внимание готовность Фонда Марии Магдалены Радзивилл профинансировать изготовление памятника и, при необходимости, реставрационные работы надгробной плиты, городской совет берёт на себя обязательства по выделению в черте города места для памятника, а также по организации работ по его установке и проведению мероприятия официального его открытия. Вопрос о выделении земли будет вынесен на рассмотрение сессии городского совета.

При принятии решения городским советом учтены как Ваше обращение, так и обращения Министерства культуры Республики Беларусь и Государственного музея истории белорусской литературы в поддержку идеи создания и установки памятника.

Уверены, что открытие памятника Яну Барщевскому послужит дальнейшему укреплению двустороннего сотрудничества наших стран, станет значимым событием в их культурном календаре.

С уважением, и.о. Чудновского городского главы Сергей Костяков».

Фэст экскурсаводаў – правядзем у верасні

Шаноўныя экскурсаводы, краязнаўцы, аматары экскурсіяў і вандроўнікі!

Мы клапацімся пра нашых паважаных удзельнікаў і экскурсантаў. Таму, у сувязі з неспрыяльным санітарна-эпідэміялагічным становішчам у Беларусі і свеце, мы вымушаныя перанесці Фэст экскурсаводаў 2020 г. на 19 – 20 верасня. (Варта дадаць, што на гэтыя дні верасня прыпадаюць Дні Еўрапейскай спадчыны, таму Фэст стане яшчэ адной годнай імпрэзай пад час іх.)

Зарэгістраваць свае маршруты і сачыць за навінамі вы зможаце на сайце <https://festguides.by>.

Беражыце сябе і будзьце здаровымі.

*З павагай,
арганізатары Фэсту экскурсаводаў*

Сябры! Не забывайцеся падпісвацца на «Краязнаўчую газету». Зрабіць гэта цяпер можна і не выходзячы з дому: на belpressa.by

Толькі разам мы зможам захаваць адзіную ў беларускай дзяржаве газету, якая цалкам прысвечаная разнастайнасці рэгіёнаў, іх адметнасці і ўнікальнасці. Газету, якая ўжо амаль 17 гадоў распаўядае пра ВАШЫЯ мясціны зацікаўленым у РОЗНЫХ кутках Беларусі.

На тым тыдні...

Ратуемся спадчынай

Новая пошасць, што прыйшла з іншых краёў у Беларусь, унесла свае карэктывы ў паўсядзённасць. Гэта бачна і на пошце нашай газеты, па тым, як адмяняюцца ці пераносяцца на нягэўны час запланаваныя імпрэзы. Гэтак жа і з нашай рубрыкай «На тым тыдні...». Але няма таго, што нельга звярнуць на карысць. Будзем болей пісаць пра імпрэзы ў рэгіёнах, пра тое, што апошнім часам усё часцей скарыстоўваюць творцы, – мерапрыемствы на адлегласці, анлайнавыя канцэрты, прэзентацыі, выставы. І тут вялікая просьба да чытачоў і аўтараў: калі ласка, дасылайце нам інфармацыю пра свае жывыя ды аддаленыя мерапрыемствы. Будзе добра, калі пазнаёміце з сваімі планами – мы зможам загадзя напісаць, да прыкладу, пра анлайнавы канцэрт, што яшчэ адбудзецца. Няхай завітаюць на імпрэзу сябры з розных куткоў Беларусі. Памятайма, што ў няпростыя часы нашых продкаў, нацыю адналі і збераглі СПАДЧЫНА, КУЛЬТУРА, МУДРАСЦЬ.

У Пастаўскім раённым Доме культуры прайшла творчая вечарына Людмілы Логінавай і Ігара Пракаповіча «Таленты малой радзімы». Яны вучыліся ў адным класе, паступілі ў розныя навучальныя ўстановы, а пасля іх заканчэння прыйшлі працаваць настаўнікамі ў СШ № 1, захапіліся музыкай і паэзіяй.

Пад час вечарыны Вольга Ражко ўзагадала, калі, будучы яшчэ пяцікласніцай, пачала хадзіць з Ігарам Міхайлавічам у паходы, ездзіць на турыстычныя злёты і спаборніцтвы; ціпер яна завуч гімназіі, дзе настаўнік выкладае географію.

Пра сумесную з настаўнікамі даследчыцкую працу расказалі вучаніцы гімназіі Кацярына Музычэнка, Ларыса Скрыпка, Аліса Януш. А Марыя Рагіна, Ілья Барадзёнак, Дар'я Дрозд чыталі вершы І. Пракаповіча пра родны край і мову. Цёпла гаварыла пра пісьменніка бібліятэкар дзіцячай бібліятэкі імя Уладзіміра Дубоўкі Людміла Сямёнас.

Л. Логінава настаўніцай музыкі ў СШ № 1 працуе 36 гадоў. Прышла сюды адразу пасля заканчэння інстытута. На сустрэчу завіталі яе першыя вучаніцы Дзіяна Аляксеева і Вікторыя Пятрова. Настаўніца не абмяжоўваеца працай з дзецьмі і народным хорам настаўнікаў – яна напісала больш за 70 песень на словы мясцовых паэтаў І. Пракаповіча, Леаніда Трубача, Марыны Пылінскай, Марыны Кавалёнак, Аксаны Марозавай. На мерапрыемстве пад акампанементам дзюво гітараў Л. Логінава выконвала свае песні ў дуэце з школьніцай Алясёй Буiko, спявала вакальная група народнага хору настаўнікаў, саліст Пётр Кароль.

У заключэнне вечара слова ўзяла былы намеснік старшыні райвыканкама Ала Кейзік.

Выстава мясцовай мастацкай Надзеі Лукашчык «Майстэрства рук і сэрца» дзейнічае ў Жукоўшчынскай сельскай бібліятэцы Дзятлаўскага раёна. Першы раз яе працы выстаўляліся тут у 2016 г. Пялёсткамі яркіх кветак, здаецца, усміхаюцца людзям карціны «Рамонкі», «Пвіце бэз», «Васількі», нельга адвесці вачэй ад карцінаў «Поўдзень», «Красавік», «Жніво пакаціцца далей». Усяго дэманструюцца больш за 40 твораў. Есць тут і родныя кравіды, вобразы аднавяскоўцаў, некалькі твораў прысвечаныя жукоўшчынскай крыніцы.

У Капыльскім раённым цэнтры традыцыйнай культуры ў аграгарадку Мажа прайшло адкрыццё выставы «Вяселле праз гады». Яе ўдзельнікамі сталі навучэнцы і майстры вытворчага навучання Капыльскага дзяржаўнага каледжа. Сярод ганаровых гасцей – навуковы супрацоўнік раённага краязнаўчага музея Андрэй Лятчэня.

Выстава – гэта вынік даследчага вывучэння вясельнай абраднасці, якое праводзілася летась у раёне, – значыцца загадка раённага цэнтры традыцыйнай культуры Галіна Гурло. – Каб яе стварыць, спачатку правялі даследаванне, даведалься, які праводзілі вяселле і якія былі асноўныя аtryбуты абраду. Дапамагалі нам супрацоўнікі раённага цэнтры ткацтва, работнікі клубных устаноў культуры, а таксама майстры народнага клуба «Скарбонка». Было сабрана шмат фотаздзімкаў вясельных жаночых і мужчынскіх традыцыйных строяў розных гадоў мінулага стагоддзя, праведзенае этнаанкіраванае анкетаванне (больш чым 400 пытанняў) пра мясцовыя звычэй і традыцыі, што дало магчымасць склаці больш дэталёвыя ўяўленні пра вяселле на Капыльшчыне.

Есць тут і арыгінальныя знаходкі, якія жыхары Капыльшчыны дасталі са сваіх куфэркаў, а частка экспанатаў – адроджаныя паводле

фотаздзімкаў, што карпатліва адноўленыя сучаснымі майстрамі з выкарыстаннем старажытных тэхналогій. У экспазіцыі можна пабачыць аtryбуты этнічнага вясельнага ўбору маладых в. Нізкавічы канца XIX – пачатку XX ст., вясельную сукенку і вянок з вэлюмам 1976 г., адзенне сваіх і сябровак. Прадстаўлены таксама шматлікія фотаздзімкі, лялечныя кампазіцыі, аtryбуты вясельнага абраду і інш.

Калі браць час да 1950-х гг., то можна адзначыць, што вясельны касцюм Капыльшчыны – гэта ткане адзенне, якое вызначалася разнастайнасцю і багаццем арнаментальных формаў у вышыўцы і ткацтве. Адна з мясцовых адметнасцяў: калісьці жаніх браў нявесту менавіта са сваёй вёскі. Існаваў і такі звычай: напрыклад, у Ванелевічах вясельныя ручнікі клалі на «бусла», ад ветру ён разлятаўся, каб усё бачылі, што ў гэтай хаце сёння праходзіць вяселле. А вось перад прыездам маладога дзяўчыну сяброўкі апраналі ў вясельнае ўбранне. Але спачатку трэба было памыць рукі і твар, а валу пасля выліць пад вішню (лічылася, што ўсё жыццё маладая будзе прыгожая, як вішня).

Капыльскія майстрыкі адродзілі ўбор сваіх з Семежава 1960-х гг., а таксама вясельныя мужчынскі і жаночы касцюмы сярдзіны 1950-х. Іх прадставілі на абласным свяце традыцыйных мастацтваў «Случкіца паясы», за што атрымалі Дыплом за адроджэнне вясельнага строю рэгіёну і папулярнасцю традыцыйнай спадчыны.

Нацыянальныя акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы ўпершыню арганізуе праект «Гыдзень Купалаўскага online». Як адзначыў генеральны дырэктар тэатра Павел Латушка, «праект мае мэту стварыць дадатковыя магчымасці для прагляду максімальна шырокай аўдыторыяй (аматарамі беларускага тэатральнага мастацтва, беларускай дыяспары, грамадзянамі Беларусі, якія па розных абставінах затрымаваліся за мяжой, і замежнымі грамадзянамі, якія цікавяцца тэатральным мастацтвам) пастаноўкаў галоўнага драматычнага тэатра краіны». 23 сакавіка ў прамой эфіры дэманстравалася неўміручая «Паўлінка» Янкі Купалы. 29 сакавіка была даступная трансляцыя запісу французскай камедыі «Школа падаткаплацельшчыкаў», 31 сакавіка – запіс папулярнага спектакля-канцэрта паводле твораў Марка Мермана «Вельтмайстар-акардон», 2 кракавіка – запіс спектакля з рэпертуару Камернай сцэны «Ураджай».

Не выходзячы з дому можна таксама пабачыць спектаклі яшчэ 5-і беларускі тэатраў.

27 сакавіка, у Сусветны дзень тэатра, Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь паказаў на тэлеканале «Беларусь 3» і ў інтэрнэце прамую трансляцыю балета «Стварэнне свету» ў пастаноўцы Валяціна Елізарэва. З 27 сакавіка па 5 кракавіка Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі ў прамой трансляцыі дэманструе 10 спектакляў, у т.л. «Адвечная песня», «Містэр Розыгрыш», «Раскіданае гняздо». З 27 сакавіка Гродзенскі абласны драматычны тэатр адкрыў анлайн-доступ да некаторых сваіх пастаноўкаў. Увесь красавік па выхадных Магілёўскі драматычны тэатр і Магілёўскі абласны тэатр лялек будуць паказваць свае працы на тэлеканале «Беларусь 4» Магілёў і анлайн у групе канала «ВКонтакте».

Скарыстаная інфармацыя з сайтаў газет «Пастаўскі край», «Перамога» (Дзятлава), «Слава працы» (Капыль), а таксама kupalauki.by і citydog.by

Месца і роля

лінгвакультурнага і

Даклад Ігара КАПЫЛОВА, дырэктара Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Цэнтры даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, кандыдата філалагічных навук, дацэнта, на I Рэспубліканскім краязнаўчым форуме Беларусі*

Краязнаўства на беларускіх землях мае даўнюю традыцыю, закладзеныя ў старабеларускіх пісьмовых помніках (летапісах і хроніках), дыярыушах і мемуарах пада-рожнікаў у XV – XVII стст. Ужо ў сярэднявеччы вывучэнне прыроды, гісторыі, культуры, рэлігійных вераванняў краю пад уплывам ідэяў Адраджэння набыло навуковыя рысы. Значная цікавасць да краязнаўства адзначаецца ў канцы XVIII ст.: у гэты перыяд у рэзідэнцыях магнатаў (Радзівілаў, Храптовічаў, Агінскіх і інш.), а таксама пры манастырах і навучальных установах былі сабраны вялікія бібліятэкі, архівы, унікальныя карцінныя галерэі, нумізматычныя і мінералагічныя калекцыі. Актыўна краязнаўства развівалася ў XIX ст. Матэрыяльная і духоўная культура беларусаў сталі асновай творчасці Я. Чачота, Я. Баршчэўскага, А. Міцкевіча. Значны ўклад у развіццё краязнаўства ў гэты час быў зроблены ўдзельнікамі гуртоў пры Віленскім універсітэце, Беларускім вольным эканамічным таварыстве ў Віцебску і іншымі грамадскімі, навуковымі і прафесійнымі таварыствамі. Надзвычай вялікая работа па зборы, сістэматызацыі і навуковым асэнсаванні краязнаўчага матэрыялу была праведзеная Віленскімі археаграфічнай і археалагічнай камісіямі, Рускім геаграфічным таварыствам.

Асабліва актыўная краязнаўчая дзейнасць была разгорнута ў Беларусі ў гады нацыянальнага адраджэння і звязанага з ім перыяду беларусізацыі. З 1922 г. каардынацыйным цэнтрам краязнаўчай работы ў БССР стаў Інстытут беларускай культуры і створанае пры ім Цэнтральнае бюро краязнаўства. У 1924-м адбылася Першая ўсебеларуская краязнаўчая канферэнцыя, а ў 1926 г. – першы ўсебеларускі краязнаўчы з'езд. З 1925 года выдаваўся часопіс «Наш край», выхадзілі неперыядычныя зборнікі «Віцебшчына», «Полаччына» і інш. Удзел у краязнаўчым руху прымалі пісьменнікі, паэты, вучоныя і грамадскія дзеячы Змітрок Бядуля, З. Жылуновіч, М. Гарэцкі, У. Ігнатюк, М. Каспяровіч, Якуб Колас, Кандрат Крапіва, У. Пічэта, М. Улашчык і інш.

Нацыянальная акадэмія навуk Беларусі як пераёмніца Ін-белкульту захоўвае і развівае яго традыцыі. На сённяшні дзень краязнаўства сфарміравалася як самастойная комплексная навука, у задачы якой уваходзяць збор, апрацоўка і трансляцыя ведаў аб

асобных рэгіёнах і перадача іх з пакалення ў пакаленне. У сучасных умовах функцыянавання грамадства краязнаўства павінна адводзіцца надзвычай важная роля:

Па-першае, працэсы глабалізацыі на сучасным этапе развіцця грамадства суправаджаюцца імклівым развіццём найноўшых інфармацыйных і тэлекамунацыйных тэхналогій, што, з аднаго боку, вядзе да пераўтварэння свету ў адзіную камунікацыйную прастору, садзейнічае ўзаемапраціненню і ўзаемаўзбагачэнню культур і моў, а з другога – да сцірэння культурнай разнастайнасці і разбурэння этнамоўнай ідэнтычнасці кожнага чалавека паасобку і грамадства ў цэлым.

Па-другое, задачы дзяржаўнага будаўніцтва ў незалежнай Беларусі павінны быць цесна звязаны з задачамі па ўстанавленні заканамернасцей фарміравання этнічнай і нацыянальнай ідэнтычнасці, вызначэнні ролі і значэння этнічных традыцый у станаўленні беларускай культуры, выяўленні этнакультурных асаблівасцей рэгіянаў і папулярнасцяў этнакультурнай спадчыны.

Па-трэцяе, на сучасным этапе адбываюцца кардынальныя змены лінгвакультурнага і фальклорна-этнаграфічнага ландшафту Беларусі, што звязана з дэмаграфічнай сітуацыяй, працэсамі старэння сельскага насельніцтва і ўнутранымі міграцыйнымі працэсамі. Паводле дадзеных «Вялікага гістарычнага атласа Беларусі», толькі на працягу 17-і гадоў, з пачатку 1980-х па 1997 год з карты Беларусі зніклі 2 922 паселішчы, да канца XX ст. – яшчэ 122. З 2001 па 2017 год былі афіцыйна скасаваны 936 населеных пунктаў. Між тым на дзяржаўным узроўні застаюцца яшчэ 1 132 населеныя пункты, у якіх на момант перапісу перапісу не было ніводнага жыхара. Істотным чынам змяняюцца судносіны паміж сельскім і гарадскім насельніцтвам. Па звестках Нацыянальнага статыстычнага камітэта Рэспублікі Бе-

* Друкуецца ў скарачэнні

акадэмічнай навукі ў даследаванні рэгіянальнага фальклорна-этнаграфічнага ландшафту Беларусі

ларусь (Дэмаграфічны штогоднік Рэспублікі Беларусь), у 2019 г. насельніцтва Рэспублікі Беларусь налічвала 9 млн 465 тыс., з іх гарадзкіх – 7 млн 429 тыс. (78,4%), сельскае – 2 млн 46 тыс. (21,6%). Па выніках апошняга перапісу доля сельскага насельніцтва складае каля 22 %.

Па-чацвёртае, актывізацыя краязнаўчых пошукаў павінна быць абумоўлена неабходнасцю фарміравання рынку інфармацыі і адпаведна развіццём сферы турызму, што ў сваю чаргу будзе садзейнічаць вырашэнню эканамічных праблем.

Па-пятаяе, краязнаўства ў вялікай ступені ўздзімае імідж рэгіёну і асабісты рэйтынг яго жыхароў, што нярэдка дапамагае ў вырашэнні сацыяльных праблем.

Па-шостае, краязнаўства выконвае функцыю кансалідацыі. Вывучэнне гісторыі сваёй бацькаўшчыны дае ўнікальную магчымасць пры дапамозе сабраных краязнаўчых рэсурсаў і сродкаў аб'яднаць насельніцтва на гуманістычнай аснове.

Па-сёмае, краязнаўчая работа павінна быць адным з неад'емных складніках вучэбна-выхаваўчага працэсу ў школе, абавязковым элементам рэгіянальнага кампанента адукацыйных стандартаў, скіраванага на выхаванне ў навучэнцаў грамадзянскасці і патрыятызму, у аснове якіх – паважлівае стаўленне да сваёй гісторыі, традыцый, культуры, мовы.

Вядома, што істотнай асаблівасцю краязнаўства часта з'яўляецца яго аматарскі характар, як правіла, яно заснавана на даследаванні энтузіястаў і аматараў гісторыі, што часам фарміруе пэўнае непрыманне аматарскіх краязнаўчых даследаванняў прафесійнымі вучонымі. Ідэальным можна лічыць цеснае супрацоўніцтва прафесійных вучоных і краязнаўцаў аматараў.

На сучасным этапе даследаванне рэгіянальнага лінгвакультурнага і фальклорна-этнаграфічнага ландшафту Беларусі займае значнае месца ў навуковай дзейнасці вучоных Аадыялення гуманітарных навук і мастацтваў. Сустрэчы вучоных-гуманітарнаў з грамадскасцю, правядзенне навуковых форумаў, Рэспубліканскіх навукова-практычных семінараў «Рэгіён на гісторыка-культурнай карце Беларусі», прысвечаных даследаванню мінулага асобных населеных пунктаў і рэгіёнаў Беларусі, распачатыя па ініцыятыве Акадэміка-сакратара Аадыялення члена-карэспандэнта НАН Беларусі А. Кавалені і ўвасабленыя ў практыку Інстытутам гісторыі і Інстытутам мовазнаўства, сталі добрай і карыснай традыцыяй. У іх працы прымаюць удзел не толькі вучоныя, але і

настаўнікі, навучэнцы, музейныя работнікі, краязнаўцы. На гэтых навуковых мерапрыемствах разглядаецца велізарны пласт раней невядомых дакументаў і матэрыялаў, папулярызуецца мінулае і сённяшняе жыццё беларусаў.

Толькі за апошнія 10 гадоў Інстытутам гісторыі НАН Беларусі праведзена звыш 100 навуковых і навукова-практычных мерапрыемстваў у розных рэгіёнах Беларусі, Інстытутам мовазнаўства імя Якуба Коласа ў рамках Дзея беларускага пісьменства праведзены 22 Рэспубліканскія навуковыя канферэнцыі, акрамя таго Рэспубліканскія

лекцыя мае высокі статус навуковай каштоўнасці краіны. Акрамя прафесійных фалькларыстаў, удзел у стварэнні архіва ўзялі і краязнаўцы, якія дасылалі свае запісы. Шэраг з занатаваных імі фальклорных твораў увайшоў у прэстыжны навуковы зборнік, напрыклад, у серыю «Беларуская народная творчасць», якая налічвае каля 50-і тамоў. Асабліва вялікі ўклад унёс Андрэй Русіновіч са Светлагорска, рознажанравыя запісы якога маглі б склаці цэлы том.

Разам з тым тэрыторыя Беларусі ў плане даследавання прадстаўлена нераўнамерна. У большай ступені даследа-

тута мовазнаўства імя Якуба Коласа была праведзена работа па рэвіталізацыі старых каталіцкіх могілак у г.п. Мір. Улетку 2018 г. здзейснена інвентарызацыя і расчытка ўсіх пахаванняў на старой частцы некропаля, распрацаваны праект добраўпарадкавання могілак і ацэнка іх турыстычнай прывабнасці, працягнуты працы па кансервацыі пашкоджаных надмагіляў. Камандай валанцёраў з Польшчы і Беларусі былі зафіксаваны і запашпартызаваны 657 пахаванняў, складзена карта. Рээрт надмагіляў надпісаў дазваляе вылучыць моўныя асаблівасці мястэчка, а таксама прасачыць шляхі інфільтрацыі беларусізмаў у польскамоўныя сакральныя тэксты надмагіляў.

У сістэме духоўна-культурнай каштоўнасцяў беларускай нацыі традыцыйны мясцовыя гаворкі займаюць асаблівае месца: яны служаць не толькі асновай літаратурнай мовы, але і адлюстраваннем духоўнай і матэрыяльнай культуры народа. Яшчэ ў 1920-я гг. пачалося ўкладанне рэгіянальных слоўнікаў, у выніку былі апублікаваны «Віцебскі краёвы слоўнік» М. Каспяровіча (1927), «Краёвы слоўнік Чэрвеньшчыны» М. Шатэрніка (1929), «Краёвы слоўнік Усходняй Магілёўшчыны» І. Бялькевіча (1970). Рукапісы працы слоўніка гаворак Усходняга Палесся (Мазырскай акругі), укладзены А. Крукоўскім, паступілі ў Слоўніковую камісію ў 1928 г., аднак ён не ўбачыў свет. Акрамя названых слоўнікаў збіраннем матэрыялаў для стварэння слоўніка беларускай мовы займаўся Я. Драздовіч. Ён пакінуў у спадчыну рукапісы для ўкладання слоўніка Дзісеншчыны і Піншчыны. Сёння гэтыя архіўныя матэрыялы ў Інстытуце мовазнаўства ўпарадкаваны лексікаграфічна і надрукаваны. Вялікі слоўназбор з тэрыторыі гаворак Парыччыны (цяпер значная частка гэтых гаворак размяшчаецца ў Калінкавіцкім раёне) быў падрыхтаваны С. Некрашэвічам. Гэтыя матэрыялы таксама перадрукаваны і даступныя чытачам. Спраба сабраць матэрыялы на тэрыторыі Слонішчыны была зроблена І. Бялькевічам.

Вялікая праца па фіксацыі мовы вясковых жыхароў была праведзена вядомым мовазнаўцам Ф. Янкоўскім у пасляваенныя гады. Яму належыць матэрыялы, сабраныя на тэрыторыі Глускага раёна Магілёўскай вобласці. У той самы час былі падрыхтаваны лексічны слоўназбор і падборка адметных выслоўяў з Ваўкавыскага раёна Т. Сцяшкова, слоўнікі лексікі Зэльвенскага раёна – П. Сцяцко, невядзікі слоўнік гаворак Мсціслаўскага раёна – Г. Юрчанкі, Бялыніцкага – Р. Яўсеева.

Актыўная работа па рэпрэзентацыі слоўнага матэрыялу розных рэгіёнаў Беларусі ў інтэрнэце працягвалася і ў 1970 – 1080-я гг. У прыватнасці, на гэты перыяд прыпадае стварэнне такіх значных акадэмічных працаў, якімі з'яўляюцца слоўнік лексічных сродкаў моўнага забеспячэння маўлення жыхароў паўночна-заходняй зоны гаворак беларускай мовы «Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: У 5 т.» (1979–1986) і «Усходне-палескага рэгіёну – «Тураўскі слоўнік» (1982 – 1987).

Найбольш буйным выданнем па ўвасабленні захаваных слоўнатворчых адметнасцяў Брэстчыны з'яўляецца «Дыялектны слоўнік Брэстчыны» (1989). Дапаўняюць яго невядзікія слоўнікі: «Рубельскі лексіка-фразеалагічны слоўнік» М. Пашкевіч, «Слова да слова – будзе мова: дыялектны слоўнік в. Фядоры» С. Клундук, «Сказана – звязана: матэрыялы да рэгіянальнага слоўніка Брэстчыны» В. Касцючк і інш. Багатыя матэрыялы змяшчае «Палескі архіў: лінгвістычныя, этнаграфічныя і гістарычныя матэрыялы» В. Вярэніча.

Да ліку буйнейшых працаў, прысвечаных вывучэнню лексікі на тэрыторыі Гродзеншчыны, належыць «Слоўнік Гродзенскай вобласці», падрыхтаваны Т. Сцяшковіч, лексікаграфічныя зборы па адлюстраванні лексічных асаблівасцяў мясцовай гаворкі Зэльвенскага раёна П. Сцяцко: «Дыялектны слоўнік: 3 гаворак Зэльвеншчыны», «Народная лексіка». Акрамя таго, дапаўняе і пашырае лік гэтых выданняў грунтоўны том лексік пад назвай «Скарбы народнай мовы» А. Цыхуна.

Вельмі прадстаўніча, дзякуючы лексікаграфічным працам, што выйшлі цяпер, выглядае Віцебшчына. Лексічныя асаблівасці Сенненскага рэгіёну адлюстраваны ў аб'ёмным лексікаграфічным даведніку «Мова Сенненшчыны». Інстытутам мовазнаўства імя Якуба Коласа быў апублікаваны рукапіс «Полацкія дыялекты: дыялектны слоўнік». Слоўнік адлюстроўвае рэгіянальную лексіку гаворкі вёскі Пусташы Полацкага раёна. Збіралася яна пераважна з сярэдзіны 1950-х да 1980-х гг. мясцоваму настаўніку-краязнаўцу І. Волкавым. У слоўназборы змяшчаюцца адметныя словы, некастрых з іх няма ў беларускай літаратурнай мове, асобныя належыць да ліку рэдка фіксуемых лексічных адзінак. У даведніку ўключаны фраземы, парэміі, праклены. Агульнае ўяўленне пра склад абазначальных сродкаў у межах усяго Віцебскага рэгіёну дае рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны (2012, 2014).

(Заканчэнне на стар. 4)

Фота: Наталі Куцкі

навукова-практычныя семінары Інстытутам мовазнаўства былі праведзеныя ў Паставах, Стоўбцах, Любані, Жылічах і іншых населеных пунктах Беларусі. Напярэдадні семінараў праводзіліся конкурсы творчых работ «Люблю цябе такой, якая ёсць, зямля бацькоў святая» сярод дарослых і конкурс творчых работ школьнікаў «Сцяжынкамі роднага краю». Па выніках навукова-практычных мерапрыемстваў апублікаваны зборнікі, куды ўключаны работы пераможцаў конкурсаў.

На сучасным этапе дзякуючы падтрымцы з боку дзяржавы і кіраўніцтва НАН Беларусі вучоным Інстытуту гісторыі змаглі разгарнуць маштабную навукова-даследчую работу і апублікаваць шэраг знакавых працаў, якія дастойна прадстаўляюць рэгіён Рэспублікі Беларусь. Сумесна з выдавецкім домам «Беларуская навука» Інстытутам гісторыі заснаваны і ўжо некалькі гадоў выдаюцца кніжныя серыі «Древнейшие города Беларуси» і «Беларусь праз прызмю рэгіянальнай гісторыі», якія раскрываюць найбагацейшыя гісторыка-культурныя і духоўныя пласты беларускага народа.

У Цэнтры даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры захоўваецца вялікі фальклорны архіў, дзе прадстаўленыя калекцыі тэкставых і аўдыязапісаў ад 1920-х гг., у апошнія гады дадаліся і відэазапісы. Фальклорная ка-

ваная Палессе, Падняпроўе. А вось асобныя мясціны Падзвіння і Панямоння яшчэ чакаюць сваіх даследчыкаў, у тым ліку і краязнаўцаў. Не хапае запісаў з ваколіц буйных гарадоў – Віцебска, Брэста, Гродна і нават Мінска.

Акадэмічнымі вучонымі-этнолагамі на аснове вялікіх архіўных і экспедыцыйных матэрыялаў, сабраных у розных рэгіёнах Беларусі, праведзена маштабнае культурна-антрапалагічнае даследаванне, прысвечанае этнакультурным працэсам на тэрыторыі Беларусі Падзвіння, Усходняга Палесся, Гродзенскага Панямоння, Цэнтральнай Беларусі.

Неабходнасць захавання культурнай спадчыны, уключэнне яе ў сферу турыстычнай дзейнасці паслужыла штуршком да даследаванняў, праведзеных акадэмікам А. Лакоткам «Гісторыка-культурныя рэгіёны Беларусі», «Гісторыка-культурныя ландшафты Беларусі»; калектыўнага энцыклапедычнага выдання «Турыстычная мазаіка Беларусі».

Прыемна адзначыць, што ў краязнаўчай рабоце актыўны ўдзел прымаюць маладыя вучоныя. Іх намаганнямі ў Беларусі праводзіцца работа па аднаўленні месцаў пахавання і ўключэння іх у перспектыве ў турыстычныя маршруты. У 2014 – 2019 гг. валанцёрамі маладзёжнага грамадства аб'яднання «Гісторыка» з удзелам супрацоўнікаў Інсты-

Месца і роля акадэмічнай навукі ў даследаванні рэгіянальнага лінгвакультурнага і фальклорна-этнаграфічнага ландшафту Беларусі

(Заканчэнне.)

Пачатак на стар. 2 – 3)

Сёння галоўнай задачай нацыянальнай дыялекталогіі з'яўляецца сістэматызацыя матэрыялаў усіх лексікаграфічных і іншых крыніцаў. Гэтым займаецца аддзел дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі Інстытута мовазнаўства, які працуе над стварэннем фундаментальнага рэсурсу «Зводны слоўнік беларускіх народных гаворак».

Сістэмна недаследаванымі ў межах усёй тэрыторыі Беларусі і навуковае неапісанымі з'яўляюцца перыферыяныя пласты слоў беларускай дыялектнай мовы: радавыя прозвішчы і мянушкі, клічкі жывёл. Гэтая праца можа быць выканана толькі пры непасрэдным удзеле мясцовых краязнаўцаў.

Франтальны збор, сістэматызацыя і навуковае апісанне нацыянальнай мікратапаніміі застаецца найважнейшай задачай сучаснай беларускай анамастыкі. Актуальнасць вырашэння гэтай задачы абумоўлена тым, што мікратапаніміі адносіцца да самага ўразлівага разраду онімаў: у большасці сваёй яны не фіксаваліся ў пісьмовых крыніцах, а зафіксаваныя з цягам часу страчваліся або пераходзілі ў разрад іншых онімаў, у першую чаргу айконімаў. Мікратапаніміі, як правіла, вядомыя абмежаванаму колу людзей, яны маюць невялікі арэал распаўсюджвання. Сітуацыя абстрактна тым, што на сучасным этапе адбываецца масавае знікненне населеных пунктаў, змена пакаленняў і адпаведна адыход прадстаўнікоў старэйшага пакалення, які добра ведалі назвы малых тапааб'ектаў. Гэта ўжо прывяло да дэградацыі мікратапанімічнай сістэмы, а ў бліжэйшай перспектыве прывядзе да поўнага знікнення гэтай важнай катэгорыі онімай лексікі.

Нагледзячы на павышаную цікавасць да анамастычнай лексікі ў апошнія дзесяцігоддзі і вялікую колькасць дысертацыйных работ, прысвечаных розным аспектам функцыянавання онімых адзінак, да цяперашняга часу мікратапанімія застаецца адным з найменш даследаваных раздзелаў анамастыкі. На сённяшні дзень абследавана толькі 13 са 118-і раёнаў Беларусі. Па мікратапанімічнай праблематыцы абаронены толькі 6 дысертацый [Я. Адамчык (1965), А. Прышчэпчык (1970), В. Емельяновіч (1982), Г. Іванова (1986), А. Копач (2004), В. Шклярчук (2017)] і некалькі работ, у якіх мікратапанімічны матэрыял прыцягваецца ў якасці

дадатковай крыніцы даследавання [дысертацыйныя даследаванні Н. Багамольнікавай (1997), Т. Аліферчык (2011)]. У асноўным праведзена навуковае даследаванне мікратапаніміі тэрыторыі Палесся і невялікай часткі Цэнтральнай Беларусі.

Не атрымаў шырокага развіцця і такі напрамак, як мікратапанімічная лексікаграфія. Беларуская мікратапанімія сістэмна апісана толькі ў 5-і слоўніках: «Анамастычны слоўнік Гродзеншчыны», ч. 1, пад рэдакцыяй П. Сцяцюк (2005); А. Іванова «Микропонимия Мозырского Полесья» (2007); «Микратапанімія Беларусі. Матэрыялы» (1974); В. Рагаўцоў, С. Кечык «Анамастычны слоўнік Магілёўшчыны» (2000), «Слоўнік мікратапанімаў Магілёўшчыны» (2004). Падборкі мікратапанімаў змешчаныя ў працы В. Вярэніча «Палескі архіў» (2009), «Матэрыялах для да слоўніка гідронімаў Гомельшчыны» (1987 – 1997), серыі публікацый С. Прач у газеце «Светлагорскія навіны» (1991 – 1994), «Тураўскім слоўніку», том 5 (1987), кнізе А. Цыхуна «Скарбы народнай мовы (з лексічнай спадчыны насельніцкаў Гродзенскага раёна)». У навуковы зварот уведзены корпус уласных назваў дробных географічных аб'ектаў аб'ёмам больш за 30 000 адзінак (для параўнання, колькасць даследаваных мікратапанімаў у Я. Адамчыка складае 4 800, у Г. Прышчэпчык – больш за 4 000, у В. Емельяновіч – каля 7 000, у Г. Івановай – 4 405, у В. Шклярчука – 3 000). Аднак гэта толькі невялікі працэнт таго мікратапанімічнага фонду, які патрабуе неадкладнай лексікаграфічнай сістэматызацыі і апісання.

З усіх рэгіёнаў Беларусі мікратапанімія Віцебскай вобласці вывучана ў найменшай ступені. У вобласці налічваецца 6 480 сельскіх населеных пунктаў, з іх 366 – без насельніцтва. Сярод сельскіх населеных пунктаў пераважаюць невялікія паселішчы – з колькасцю жыхароў да 10-і чалавек. Такіх населеных пунктаў яшчэ 10 гадоў таму было 4 718, або 73 % ад агульнай колькасці. Такая сітуацыя сведчыць пра дынамічны неваротны працэс страты мікратапанімаў рэгіёну. Ні ў адным з 21 раёна вобласці не праводзілася планамернае і сістэмнае даследаванне мікратапанімаў, за выключэннем асобных краязнаўчых работ і конкурсных работ школьнікаў. Адносна невялікай колькасцю прыкладаў у параўнанні з іншымі рэгіёнамі Беларусі прадстаўленыя мікратапанімы Віцебшчыны і ў кнізе

Фота: Наталі Купрэвіч

«Мікратапанімія Беларусі. Матэрыялы» (1974), якая ўключае матэрыялы, сабраныя ў перыяд з 1948-га па 1972-і г. у сувязі з вывучэннем беларускіх народных гаворак – пры зборы матэрыялаў для «Дыялекталогічнага атласа беларускай мовы», «Агульнаславянскага лінгвістычнага атласа» і «Лексічнага атласа беларускіх народных гаворак».

Спецыялістамі Інстытута мовазнаўства ў галіне гісторыі беларускай мовы падрыхтаваны комплекс работ, якія могуць знайсці шырокае выкарыстанне і ў краязнаўчай дзейнасці: 1. Святое Евангеліе. Слуцк : у 2 кн. Частка першага выдання змяшчае ўзноўлены тэкст манускрыпта, у частцы другой прадстаўлены дэталёвы кадрыкалагічны і лінгвістычны аналіз. Матэрыялы манускрыпта ўдакладняюць звесткі пра гістарычнае мінулае Слуцка як важнага асяродка беларускай культуры, асветы перыяду сярэднявечча; дазваляюць удакладніць ролю царкоўнаславянскай мовы ў стварэнні, бытаванні і перадачы інтэлектуальнай спадчыны праваслаўнага славянства, складаюць падмурак даследад, прысвечаным яе развіццю і функцыянаванню як на тэрыторыі старажытнай Беларусі, так і на тэрыторыі ўсяго славянскага рэгіёну. 2. Житие блаженной Евфросинии, игуменни Вседержителя Святого Спаса во граде Полоцке : в 2 кн. Першая кніга – гэта факсімільнае рукапісу, які знаходзіцца ў зборніку сярэдзіны XVI ст., што захоўваецца ў Расійскай нацыянальнай бібліятэцы ў Санкт-Пецярбургу. У другой кнізе прадстаўлены ўзноўлены царкоўнаславянскі тэкст «Жыцця Евфрасініі Полацкай», а таксама яго пераклады на рускую, беларускую і англійскую мовы. Выданне мае выключнае значэнне ў далучэнні грамадскасці да нацыянальнай гісторыка-культурнай спадчыны, яно павінна выкарыстоўвацца ў мерапрыемствах па яе папулярызацыі, адлюстроўваць ролю Полацка ў развіцці кніжнасці на землях даўняй Беларусі. 3. Баркулабаўскі

летапіс. У кнізе прадстаўлены ўзноўлены тэкст рукапіснага зборніка, у склад якога ўваходзіць вядомы Баркулабаўскі летапіс (як мяркуецца, быў складзены ва Усходняй Беларусі, верагодна, у мястэчку Баркулабава (сучасны Быхаўскі раён) у пачатку XVII ст. на аснове мясцовых і замежных хронік, гістарычных дакументаў, запісаў і які з'яўляецца важнай крыніцай па гісторыі беларускага народа. 4. Букварь снречь начало учения. У 2-х кн. Кн. 1: Факсімиле. – Мінск: Выдавецтва Беларускага Экзархата, 2014. – 80 с.; Кн. 2: Узноўлены тэкст / Будзько І., Паляшчук Н., Федарэнка Г., Ярмоленка Э. – Мінск: Выдавецтва Беларускага Экзархата, 2014. – 128 с. Першая частка выдання ўтрымлівае факсімільнае названага старадрука (сёння адзіны яго экзэмпляр захоўваецца ў Музеі ўкраінскага мастацтва ў Львове), другая частка ўключае ўзноўлены тэкст «Буквара», артыкулы, прысвечаныя Куцеінскай друкарні, Спірыдону Собалю, структуры і зместу «Буквара». Выданне з'яўляецца выдатным сродкам рэпрэзентацыі інтэлектуальных здабыткаў нашых продкаў; садзейнічае папулярызацыі гісторыі Куцеінскага Богаяўленскага манастыра, Куцеінскай друкарні і яе выданняў, паглыбляе звесткі пра мінулае Аршаншчыны. Таксама матэрыялы «Буквара» могуць быць выкарыстаны ў нядзельных школах, на факультатывных занятках у агульнаадукацыйных школах пры вывучэнні і засваенні нормаў царкоўнаславянскай мовы – мовы праваслаўнай веры. Факсімільнае і ўзноўлены тэкст «Буквара» Спірыдона Собалю можа паслужыць узорам у падрыхтоўцы і ажыццяўленні выданняў іншых пісьмовых крыніцаў, створаных на тэрыторыі старажытнай Беларусі.

Перспектыўным падаецца ўкладанне зборнікаў дакументаў рознага жанру (прывілеі, прысуды, завяшчаны і пад.), што былі створаныя ў пэўным рэгіёне Беларусі (Слонім, Пінск, Брэст, Полацк, Віцебск і інш.) або мелі да яго дачыненне. Да-

кументы будуць выбраны з апублікаваных кніг Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага, а таксама са збораў старажытных актаў, напрыклад, «Актаў, выдадзеных Віленскай археаграфічнай камісіяй», «Актаў, што адносяцца да гісторыі Паўднёва-Заходняй Расіі», фондаў Нацыянальнага гістарычнага архіва і інш. Прадстаўленыя матэрыялы будуць змяшчаць багату інфармацыю аб сацыяльна-эканамічным жыцці, матэрыяльнай і духоўнай культуры жыхароў пэўнага беларускага рэгіёна ў старажытны перыяд.

Надзвычай важным і актуальным напрамкам сумеснай дзейнасці акадэмічных вучоных, праграмістаў, краязнаўцаў і мясцовых органаў улады з'яўляецца стварэнне інфармацыйных лінгвабанкаў. Лінгвабанкі могуць стварацца на базе фундаментальнага абагульненага дыялекталогічнага матэрыяла, з якога робіцца адпаведная выбарка лексічных адзінак. Адным з варыянтаў падобнага лінгвабанка можа быць раённая інфармацыйная лінгвабанка. Гэты банк будзе складацца мінімум з двух інфармацыйных аддзленняў – лінгвістычнага і бібліяграфічнага. Лінгвістычная інфармацыя – гэта ўсе абазначальныя сродкі (у тым ліку мясцовы анамастыкон), што выкарыстоўваліся і выкарыстоўваюцца ў маўленні мясцовых насельніцкаў рэгіёна. Пры гэтых словах будуць указаны крыніцы фіксацыі матэрыялаў, даследчыкі тэрыторыі. Гэтая частка лінгвабанка будзе таксама забяспечана адпаведнай навукова-даведачнай інфармацыяй: этымалагічная даведка, структура слова, тэрыторыя пашырэння ў Беларусі і за яе межамі. Асобную частку такога лінгвабанка складае літаратура – навуковая, навукова-спазнавальная, краязнаўчая і інш., прысвечаная даследаванню дадзенага рэгіёна.

Такім чынам, даследаванні рэгіянальнага лінгвакультурнага і фальклорна-этнаграфічнага ландшафту Беларусі маюць вялікі плён і вялікі перспектывы. Нацыянальная мова, культура, гісторыя – стрыжань духоўнасці народа, важнейшы элемент нацыянальнага выхавання. Клопат аб іх развіцці, аб захаванні нацыянальнай ідэнтычнасці – галоўны прыярытэт не толькі акадэмічных вучоных, але і краязнаўцаў. Маладое пакаленне, за якім будучыня краіны, павінна атрымаць у спадчыну захаваныя нацыянальныя традыцыі, звычай, культуру народа, яго мову.

Што тояць нашыя вуліцы

Праект ганцавіцкіх бібліятэкараў «Вартыя памяці людской...» асвятляюцца на старонках «Краязнаўчай газеты». А зараз хацелася б расказаць аб арганізаваным конкурсе «Ёсць вуліцы цэнтральныя...», які распавядае пра гісторыю вуліцаў, размешчаных на тэрыторыі Ганцавіцкага раёна.

Галоўная мэта праекта – папулярызацыя культурнай спадчыны і традыцыяў роднага краю. Бібліятэчныя работнікі апантана і творча ўзяліся за працу. Кожны разумеў, што гісторыя вуліцаў – гэта гісторыя населеных пунктаў і лёсаў іх жыхароў. І на сённяшні дзень ёсць яшчэ магчымасць сабраць пра гэта матэрыял, бо засталіся сведкі таго часу, калі з хутароў звозіліся хаты, і вулічныя надзелы неўзабаве нападуняліся гаспадарскімі сям'ямі, калі назвы вуліцаў змяняліся з звыклых на імёны савецкіх і партыйных кіраўнікоў. Актыў-

ная пошукавая, даследчая праца бібліятэкараў спрыяла таму, што кожны пададзены на конкурс матэрыял вылучаўся змястоўнасцю і быў напоўнены каштоўнымі краязнаўчымі звесткамі пра гістарычнае мінулае і сённяшні дзень Ганцавіцкага краю.

Першае месца ў конкурсе заняла Агарэвіцкая сельская бібліятэка (загадчык Валянціна Мініч, бібліятэкар Галіна Дубоўская). Гэтай установай быў створаны сапраўдны экскурс па ваколліцах вёскі Агарэвічы пад назвай «Кнігу вёсачкі гартаючы (вуліцы ў гісторыі, асобах, фотаздымках, успамінах,

верхах...)». Матэрыял напоўнены фотадакументамі, дакументальнымі копіямі, вершаванымі гісторыямі самадзейных паэтаў вёскі, успамінамі старажылаў.

Адна з вуліцаў носіць імя Мікалая Крысюка, вясковага хлопца, які загінуў на Афганскай вайне. Захаваўся фотаздымак з мінулага, дзе піянеры Агарэвіцкай школы, піянерскай арганізацыі, якой прысвоенае імя М. Крысюка, стаяць у ганаровай варце на вуліцы ў імя воіна-інтэрнацыяналіста.

Шчырыя ўспаміны Міхаіла Аляксандравіча Яўсена, старажыла вуліцы Савецкай, раскрывае многія цікавыя падзеі, што адбываліся не толькі ў яго сям'і, але ў гісторыі вёскі і краіны ў цэлым: «Нарадзіўся я і правёў дзяцін-

ства на хутары Масткі. Ён знаходзіўся збоку ад дарогі, якая вядзе на Вялікія Круговічы. У 1960 годзе мае бацькі вырашылі перавесці хату з хутара ў вёску. Мы з жонкай жылі разам з бацькамі і таму ў перасяленні прымалі самы актыўны ўдзел. Вуліца ўжо да гэтага была разбітая на ўчасткі – пляцы, так іх называлі. Там ужо пабудаваліся два мае швагры, і гэта паўплывала на выбар месца засялення. Цяпер бацькоўская хата, на жаль, пустуе. Раней гэтае месца называлі Глінішчамі, таму што ў канцы вуліцы капалі гліну для сваіх патрэбаў усе вяскоўцы. Новую вуліцу, дзе мы пасяліліся, назвалі Савецкай, бо на яе скрыжаванні і вуліцы Дзяржынскага размяшчаўся сельскі Савет...».

Раённая дзіцячая бібліятэка прадставіла матэрыял «Гісторыя адной вуліцы» пра вуліцу Лаmanosава ў Ганцавічах, на якой і знаходзіцца ўстанова. Творчая праца прываблівае незвычайным дызайнам – на вокладцы змясціўся сургучны штамп, які шмаг гаворыць аб мінулай назве вуліцы. Змястоўна, у фотаздымках, інтэр'ю і аповедах, цікавых гістарычных даведках раскрытая гісторыя вуліцы, якая раней мела назву Паштова. Адгортваем адну са старонак невялічкага фармату кніжкі і чытаем: «З гутаркі з жы-

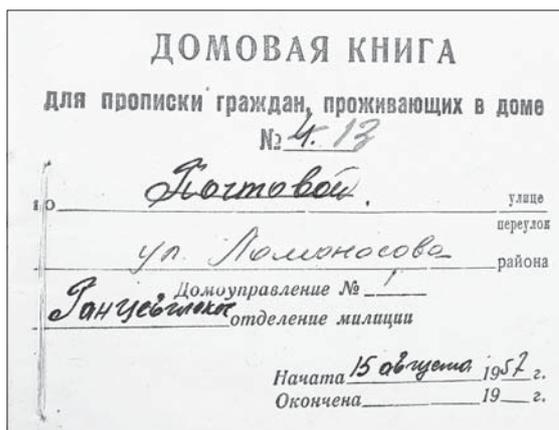
харами вуліцы Лаmanosава (Паштовай), Любові Уладзіміраўны і Рыгора Васільевіча Жалезных стала вядома, што хата, дзе яны жывуць, пабудаваная польскім ляснічым у 1929 годзе. Пазней яна належала сакратару райкама партыі, а з 1957 года стала належаць сям'і Жалезных. У дамавой кнізе ўладальнікаў указана вуліца Паштовая, дом № 4», а побач змешчана фатакопія дамавой кнігі. Над творчай працай шчыравалі бібліятэкары раённай дзіцячай бібліятэкі Наталля Навумік і Святлана Марцінкевіч.

«Гісторыя вёскі Кукава ў назвах вуліц і ваколліц» – так на конкурсе быў прадстаўлены матэрыял Кукаўскай сельскай бібліятэкі (бібліятэкар Алена Віннік). Яна распавядала даступную схему падачы матэрыялу, дзе размясціла легенды, карты-схемы, класіфікацыю вуліцаў і г.д. Пра кожную вуліцу сабраная гісторыя, што распавядае аб яе ўзнікненні і насельніках. Гісторыя вуліцы Юрыя Гагарына пачынаецца так: «Першапачаткова вуліца называлася «Пасёлак». Так і гаварылі: «Пайсці на пасёлак у госці». Размяшчаецца яна адасоблена, аддзеленая ад асноўнай часткі вёскі аўтадарогай Ганцавічы – Сіняўка. Яна лічыцца самай старой вясковай вуліцай. Тут амаль усе хаты будаваліся ў канцы 1950-х гадоў. Пад час шпацыру па вуліцы аба-вязкова кінуцца ў вочы маленькія прысаджытыя хаты, якія выдзяляюцца сваёй даўнінай. Гэтыя хаткі – першыя пераселеныя з хутароў пабудовы...».

Кожная бібліятэка назапасіла пад час падрыхтоўкі да конкурсу ґрунтоўны краязнаўчы матэрыял, і калі сабраць яго разам, то атрымаецца добры стос сістэматызаваных дакументаў пра родны край. Як казаў антычны паэт Авідый: «Складай малое з малым; і атрымаеш вялікую кучу».

Конкурс завяршыўся, падведзены яго вынікі, а задавальненне ад зробленага засталася ў нас, бібліятэкараў, і як вынік – яшчэ застаецца створаная намі гісторыя вуліцаў Ганцавіччыны для нашых чытачоў, ды і наогул для будучага пакалення нашага чароўнага палескага краю.

Таццяна МАЛЯЎКА, загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу Ганцавіцкай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя В.Ф. Паскурава

Праца над памылкамі

Дзякуючы неабыхавым і ўважлівым чытачам «Краязнаўчай газеты» нашае выданне ўдасканалваецца і пазбаўляецца памылак, спрыяе таксама пазбаўленню ад міфаў ды фактаў, што «ўсе ж ведаюць так, а не іначай». Чарговы прыклад таму даслаў наш даўні падпісчык і аўтар Іван Панасюк. Ён уважліва прачытаў артыкул «Полацк» у «Малой краязнаўчай энцыклапедыі». І хаця мы не раз падымалі гэтую тэму, вяртаемся да яе зноў. Прапануем пісьмо краязнаўцы і фрагменты з альманаха (з захаваннем правапісу арыгінала), што згадвае наш чытач.

Ягелонскі/Полацкі/ Астрамечаўскі сшытак

Дасылаю альманах «Астрамечаўскі рукапіс» № 1 за 2013 г. (на сёння ўжо выдадзены № 28; чытаць анлайн: <http://brest-railib.by>). Калі ў вас знойдзецца 30 – 40 хвілінаў вольнага часу, прачытайце, калі ласка, яго старонкі з 1-й па 13-ю. Вы зразумеете, што існаваў і існуе сёння збор музычных твораў сярэднявечча з в. Астрамечава Брэсцкага раёна, таму яго і трэба называць «Астрамечаўскі рукапіс», або яго пачалі яшчэ называць пасля 1956 года – «Ягелонскім», калі быў перададзены (вывезены) ў Польшчу адным з грамадзянаў той краіны, які выехаў пасля 1939 ці 1945 года. Думаю, Вы прачытаеце гэтыя старонкі. Часопіс вельмі цікавы і змястоўны. Часамі супрацоўнічаю з рэдакцыяй. Мой прадзед Андрэй (каваль) і бацька Аляксей вучылі мяне чужое ніколі не браць, але і сваё не аддаваць...

Пісаў і раней падзяку ў нашу «Краязнаўчую газету». Яшчэ раз шчыры дзякуй усім супрацоўнікам газеты за цікавыя, змястоўныя, вельмі карысныя і такія неабходныя ўсім нам матэрыялы. Газета аб'ядноўвае сапраўдных краязнаўцаў Беларусі. Дасылаюць свае матэрыялы людзі апантанія, нягледзячы на ​​рангі, адукацыю, прафесію – настаўнікі, бібліятэкары, вучні, прафесары, дактары навук (не толькі гісторыі), але і фізікі, матэматыкі, і не толькі... Галоўнае, у кожным матэрыяле газеты адчуваеш іскравы гонар за нашу родную Беларусь, за яе шматпакутную гісторыю, за нашу родную беларускую мову, яе самабытнасць. Маю надзею, што газета ўсё ж будзе жыць доўга і радаваць сваіх чытачоў новымі краязнаўчымі матэрыяламі. Шкада, што ў нашыя школьныя часы не было такой газеты... Ні ў адной газеце сёння не працятаеш матэрыялы, з такой цеплынёй і адчэтай душой напісаныя, пра свае вёсачкі, родныя мясціны і куточки прыроды, пра сваіх землякоў, пра розныя падзеі – радасныя і трагічныя. Вось гэта і адрознівае нашу «Краязнаўчую газету» ад іншых выданняў, гэта ісцінная праўда...

Усім вам мой нізкі паклон і пажаданні добрага здароўя, поспехаў заўсёды ва ўсіх ваших справах!

3 павагай, настаўнік-ветэран
Іван ПАНАСЮК, г. Лунінец

Старшыні СВК «Астрамечава», члену Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, члену-карэспандэнту НАН Беларусі Скакуну А.С.

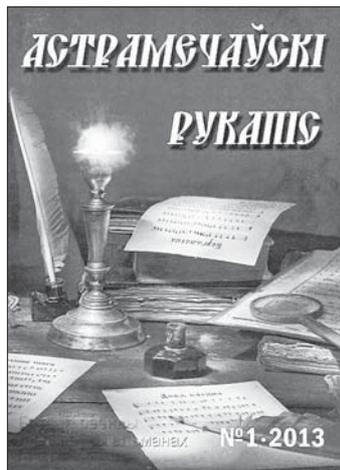
Паважаны Аляксей Сцяпанавіч! Дзяржаўная навуковая ўстанова «Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі» разгледзела Ваш зварот ад 29.05.2012 № 1733 і паведамляе наступнае.

У склад рукапісу № 127/56 Ягелонскай бібліятэкі ўваходзіць старабеларускі ўніяткі трэбнік, які быў у XVII ст. перапісаны ў вёсцы Астрамечава (зараз – населены пункт Брэсцкага раёна Брэсцкай вобласці) і ў 1956 г. набыты бібліятэкай Ягелонскага ўніверсітэта ў Кракаве, дзе захоўваецца і зараз (архіўная сігнатура – 10002).

Як выніцае з праверенай экспертызы, зафіксаваная ў Беларусі назва «Полацкі сшытак» з'явілася ў выніку першапачатковага азнамлення з матэрыялам беларускіх выканаўцаў музыкі і была выкарыстана музычным калектывам «Кантабіле», а ў далейшым іншымі творчымі аб'яднаннямі (камерны хор «Віват», «БМАgroup», «Стары Ольса» і інш.) з рэкламнымі мэтамі. Зараз назвы «Полацкі сшытак», «Астрамечаўскі (Ягелонскі) рукапіс» выкарыстоўваюцца ў масавым друку, сетцы Інтэрнэт і на эстрадзе бессістэмна.

Хаця абсалютна дакладная лакалізацыя месца паходжання саміх твораў зборніка не ўяўляецца зараз магчымай, Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі лічыць гістарычна апраўданым выкарыстоўваць назву «Астрамечаўскі рукапіс» (або «Астрамечаўскі сшытак») у дачыненні да часткі рукапісу № 127/56 Ягелонскай бібліятэкі, якая паходзіць з вёскі Астрамечава. Паколькі дадзены архіўны дакумент захоўваецца ў Рэспубліцы Польшча, пытанне аб яго перайменаванні выходзіць за межы кампетэнцыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

У сувязі з гэтым раім Вам звярнуцца ў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь з просьбай рэкамендаваць творчым музычным калектывам, прадзюсарам, кнігавыдаўцам і

рэкламным дзеячам пры складанні канцэртных праграм, стварэнні кампакт-дыскаў, арганізацыі культурна-асветніцкіх мерапрыемстваў і інш. выкарыстоўваць прапанаваную Вам назву як найбольш дакладную.

Дадатак: 1. Экспертнае заключэнне аб выкарыстанні назваў «Полацкі сшытак» і «Астрамечаўскі рукапіс» на 1 стар., у 1 экз. 2. Копія пісьма Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы НАН Беларусі ад 05.06.2012 № 355-01-08/245 з дадаткам на 4 стар., у 1 экз.

Дырэктар інстытута А.А. Лукашанец

ЭКСПЕРТНАЕ ЗАКЛЮЧЭННЕ аб выкарыстанні назваў «Полацкі сшытак» і «Астрамечаўскі рукапіс»

Так званы «Полацкі сшытак» – самы вядомы музычны помнік бытавой акальнай і інструментальнай музыкі XVI – XVII стст. Як адзначае доктар мастацтвазнаўства, аўтарытэтная даследчыца беларускай музычнай культуры, В.У. Дадзіёмава, «некаторы час лічылася, што малітоўнік (гэты рукапісны зборнік быў выклеены з вокладкі ўніяткага малітоўніка А.І. Мальдзісам у 1962 г.) паходзіць з Полаччыны (адсюль яго першапачаткова назва), але ў выніку даследаванняў польскага музыказнаўцы Е. Голаса высветлілася берасцейскае (вёска Астрамечава) яго ўкладанне» [Дадзіёмава В. Нарысы гісторыі музычнай культуры Беларусі. – Мінск: Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі, 2001. – С. 41; Golos J. Nowe spojrzenie na rekoris 10002 VJ // Музыка. – 1973, № 3. – S. 128 – 129].

Назва рукапісу – «Полацкі сшытак» – з'явілася ў выніку яго першаснага вывучэння і ў далейшым замацавалася па традыцыі. Дададзім, што гэты помнік афіцыйна называецца таксама Ягелонскім рукапісам, што звязана, відавочна, з выяўленнем і захаваннем яго ў бібліятэцы Ягелонскага ўніверсітэта ў Кракаве. Гатай намінацыяй у згаданай манаграфіі карыстаецца В.У. Дадзіёмава: «Ягелонскі рукапіс мае вялікую пазнавальную і мастацкую каштоўнасць як захавальнік узораў музыкі, што складала ў свой час цэлы пласт мясцовага ўжыткавага мастацтва» (с. 44).

Назва «Полацкі сшытак» сёння зафіксавана такімі даведнікамі, як «Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі» (т. 4, 1987, с. 335), «Вялікае Княства Літоўскае: энцыклапедыя» (т. 2, 2006, с. 455), «Беларуская энцыклапедыя» (т. 12, 2001, с. 468).

Такім чынам, зыходзячы з даследаванняў Е. Голаса, В. Дадзіёмавай, А. Мальдзіса і інш., назву «Астрамечаўскі рукапіс» можна лічыць цалкам прымальнай і гістарычна апраўданай.

Загадчык аддзела гісторыі беларускай мовы, кандыдат філалагічных навук
Н.В. Паляшчук

Акадэміку-сакратару
Аддзялення гуманітарных навук
і мастацтваў НАН Беларусі
Каваленю А.А.

Шаноўны Аляксандр Аляксандравіч!

У адказ на запытанне аб правамернасці ўжывання назвы «Астрамечаўскі рукапіс» замест назвы «Полацкі сшытак» у адносінах да рукапісу XVII ст. паведамляем наступнае:

Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі лічыць дакладным і верным выкарыстанне назвы гэтага выдатнага помніка культуры эпохі барока не як «Полацкі сшытак», а як – «Астрамечаўскі (Ягелонскі) рукапіс» – «Остромичевская (Ягелонская) рукопись». У доказ нашай думкі прыводзім цытату з раздзела «Музычная культура Беларусі X – XIX стст.» доктара мастацтвазнаўства, прафесара В.У. Дадзіёмавай выдання ГМЭФ імя К. Крапівы НАН Беларусі «Беларусы. Т. 11. Музыка, 2008. – С. 364 – 365):

«Што тычыцца ўзораў бытавой інструментальнай (а таксама і вакальнай) музыкі Беларусі XVII ст., дык найбольш рэпрэзентатыўным з іх з'яўляецца Астрамечаўскі (Ягелонскі) рукапіс № 127/56 (вядомы пад назвай «Полацкі сшытак»)). Некаторы час сапраўды лічылася, што рукапіс мае полацкае паходжанне, але, як далей справядліва вызначае В.У. Дадзіёмава, «у выніку даследаванняў польскага музыказнаўцы Е. Голаса высветлілася берасцейскае (вёска Астрамечава) яго ўкладанне». Далей ідзе падрабязнае апісанне рукапісу.

Што датычыцца перайменавання рукапісу, дык менавіта як «Полацкі сшытак» ён нідзе афіцыйна не зарэгістраваны: гэта была ўмоўная, увайшоўшая ў абиход назва, а не дакладнае навукова абгрунтаванае вызначэнне (зараз яно ўжо маецца ў вышэйпрыведзеным акадэмічным выданні).

Такім чынам, з улікам аб'ектыўнай рэчаіснасці лічым дакладным вызначэнне дадзенага помніка культуры як «Астрамечаўскі (Ягелонскі) рукапіс».

Выкапіроўкі з крыніц даюцца.

Дырэктар, член-карэспандэнт
А.І. Локотка
Загадчык аддзела музычнага мастацтва
і этнамузыкалогіі,
кандыдат мастацтвазнаўства
Н.А. Ючанка

Вялікае сэрца дзяўчынкі

Ведаючы пра маё супрацоўніцтва з «Краязнаўчай газетай» Алена Бераснёва з Маладзечна даслала мне ліст, дзе расказала пра незвычайную жанчыну – сведку Вялікай Айчыннай вайны. Потым былі і тэлефонныя размовы. На аснове ўсяго я вырашыў напісаць гэтую нататку, каб данесці яшчэ адно сведчанне відавочцы трагічных падзеяў. Бо гора нашага народа нічым не суцешыш і не забудзеш: якім духам, якімі сіламі валодалі людзі, якія збераглі свой край, свае горад ці вёску, суседзяў.

Адна з такіх сведкаў – Антаніна Ігнатаўна Новікава (у дзявоцтве Касмачова). Яна цяпер жыве ў Мінску. Выціраючы слёзы, згадвае пра зверствы фашызму.

Сям'я Касмачовых была вялікаю, сем душаў. Жылі ў Магілёве. Бацькі не стала ў 1939 годзе. У акупаваным горадзе брат Васіль быў звязаны з падполлем. Тоні ў той час было 10 гадоў. Антаніна Ігнатаўна ўспамінае: «У 1942 годзе да нас прыйшлі падпольшчыкі, якія прасілі лічыць, колькі эшалонаў ідуць і ў які бок, што вязуць».

На дзця была надзея, і я паслалі ў тыя месцы, куды дарослым аніяк не патрапіць. «Я асцярожна,

нібыта гуляю і збіраю кветкі, выглядала, дзе стаіць нямецкія часавыя, лічыла савецкіх параненых салдат, колькі цягнікоў праходзіла з магілёўскай чыгуначнай станцыі. А пасля дома расказвала ўсё, што бачыла, брату. Аднойчы ў наш двор прыйшлі немцы. Адзін з іх, галоўны, наставіў пісталет на маю маці, іншыя ўдвох шнарылі па хаце, капаліся ў скрыні. Я ўхапіла маму за падол і заплакала. Немцы, не знайшоўшы нічога, застрэлілі нашага сабаку, навязанага на ланцуг».

Дзеці ваеннага ліхалецця... Яны, галодныя, абарваныя, мурзатыя, таксама дапамагалі здабыць Пера-

могу. Нямаю загінула іх, калі дапамагалі салдатам, партызанам, калі хавалі параненых, насілі ваду і ежу. Цяперашнія бабулі і дзядулі, яны памятаюць тое гора, што прынеслі акупанты, памятаюць удзень і ўначы. На маю думку, кожны з іх – герой, бо тое, што даводзілася ім рабіць, – смяротна небяспечнае.

«Праз нейкі час да нас прыбегла суседка, Тамара Абрамовіч. Яна працавала перакладчыцай у нямецкай камендатуры. Перапужаная, хвалюючыся, расказала, што пачула размову немцаў. Яны выршавалі, якія сем і арыштаваць. У іх ліку былі і мы, Касмачовы. Папярэдзіла, і хуценька сышла».

Брат Васіль пайшоў у лес да партызанаў, а мы, у чым стаялі, праз пасты часавых, уначы, праз балоты, лугам, лесам прабіраліся да вёскі Варатынчына. А позней воцэнню мы перабраліся ў вёску Панізаў, выкапалі зямлянку. Маці і я мылі бялізну воінам-партыза-

нам, выконвалі розныя заданні камандзіра лясных месціцаў, абаронцаў краю магілёўскага».

Вось гісторыя, што праз дзесяцігоддзі з'явілася ў газете «Вячэрні Магілёў», у артыкуле «Спасеннію абязаны Тоне».

У 1944 годзе ў вёску Ханова на Магілёўшчыне прыйшлі фашысты. Яны зганялі старых і малых на невялікі пляц у цэнтры вёскі. Шукалі партызанаў, таму надумалі расстраляць жыхароў. Кулямётныя дулы глядзелі ў бок вясцоўцаў. Заставалася даць каманду «агоны!». На машыне пад'ехаў нямецкі афіцэр. І тут яму ў ногі кінулася

дзяўчынка гадоў 12-13. А была гэта Тоня Касмачова, плакала, штосьці лепятала, прасіла не страляць... Што кранула сэрца варожага афіцэра, невядома. Але людзі засталіся жывы. Адзін з іх, Віктар Герасімаў, дзякаваў Тоні.

Ці ведала тады маленькая дзяўчынка, што рызык у жыццём? Відаць, не. Нізкі наклон Вам, Антаніна Ігнатаўна! Гэтая Вашая любоў да роднага краю і землякоў будзе навукаю, прыкладам нашчадкам.

Паводле пісьма і тэлефонных размоваў занатаваў Мікола КОТАЎ Фота Алены БЕРАСНЕВАЙ

Каруначкі на вокнах

Жыла ў вёсцы адна сям'я. Тата, матуля, дзевяць дзяцей і незамужняя хворая сястра таты. Жылі дружна, разумелі адно аднаго з паўслова, працавалі шмат і адпачывалі весела. Хата іх была вялікая па мерках трыццацігадоў: у прасторным пакоі – чатыры вялікіх вакна, іконы ў куце, шырокія дабротныя лавы, вялікі дубовы стол са стуламі, скрыня, драўляныя ложка, тумбачка для посуду і паліца на сцяне, печ з палацямі, а за печу – невялікае памяшканне, дзе мыліся ўсе сямейнікі. Далей ішлі досыць вялікія сенцы, дзе было маленькае акенца, стаяў прыгожы драўляны ложак, а ў куце былі іконы. З сенцаў можна было ўвайсці ў вялікую кладоўку, дзе стаялі бочкі з зернем і мукой, іншыя патрэбныя рэчы. У кожным памяшканні былі прыгожыя драўляныя дзверы, якія ўласнаручна зрабіў гаспадар. У той сям'і любілі прыгожосць ва ўсім.

Абутах для ўсіх, кашушкі і зброю коням вырабляў гаспадар з сынамі, а ткаць, шыць адзенне, гатаваць стравы, наводзіць прыгожосць у хаце і двары – гэта была жаночая справа. Таму сядзіба і хата былі заўсёды прыбраныя. А вось вокны былі без фіранак. Не было такой моды – вешаць на вокны гардзіны. І прычына была ў тым, што тых гардзінаў было немагчыма купіць. У

Слуцку на кірмашы прадавалі іх, але ў вялікай сям'і не было грошай на такую раскошу. І па вечарах, калі пад столлю запальвалі лямпу, а ўся сям'я збіралася ў хаце, любы жыхар вёскі мог падзісці да плоту і зазірнуць у акенца. І вось гэтыя абставіны не давалі спакою дзюм маладым жанчынам. Ну, павінна ж быць якаясь таямніца асабістага жыцця! І яны прыдумалі, як можна таямніца прыкрыць вокны.

Тата вельмі любіў чытаць газеты, што яму даваў сябра – начальнік пошты. І вось аднойчы жанчыны ўзяліся за газеты. Яны штосьці вымяралі, прыкідвалі і спраўна працавалі нажніцамі. Праз некаторы час папрасілі гаспадара прыбыць маленькія цвікі на шалёўкі вокнаў. Ён здзівіўся, але просьбу жонкі

Віктар Аляшкевіч, 1948 – 1949 гг.

і сястры выканаў. З загадкавым выразам твараў маладыя жанчыны пачалі прывязваць да тых цвікоў суравыя ніткі. Калі на ўсе вокны былі навязаны і нацягнутыя ніткі, жанчыны разгарнулі газеты. Дзеці і гаспадар з цікавасцю назіралі за дзеяй. Праз не-

Гаспадары хаты Сафія-Зося і Ігнат Аляшкевічы, 1929 – 1930 гг.

каторы час на кожным вакне красаваліся... прыгожыя «фіранкі» з газет. Майстры так прыгожа выразалі тыя газеты, нібы сняжынкі раптам упрыгожылі вокны. Меншыя дзеці ад радасці запляскалі ў далонькі, а старэйшыя з усмешкамі пачалі чытаць тое, што было напісана ў газетах. А паколькі было выразана шмат маленькіх дзірачак і не хапала ўтэкстах словаў, то яны са смехам тыя словы прыдумалі. А затым уся сям'я пайшла на вуліцу, каб палюбавацца на вокны. Іх прыемна ўразіў выгляд роднай хаты, і нехта сказаў: «Гляньце, каруначкі на акенцах! Як прыгожа!»

А хутка такія каруначкі пачалі з'яўляцца на вокнах іншых хатаў у той вёсцы.

Праз некаторы час тыя ж дзве маладыя жанчыны купілі на вокны марлю. Так, так, аптэчную марлю. А па-

колькі яны былі майстрыхамі на ўсе рукі, то і ў марлі той нарабілі маленькіх дзірачак, а таму яна стала мець выгляд сапраўднага гардзіннага палатна. Змяніўся і вонкавы выгляд хаты, бо на вокнах былі сапраўдныя каруначкі, што рабіла хату неверагодна прыгожай. Вясковыя жанчыны адна за другой таксама пачалі рабіць такія каруначкі з марлі на ваконцы сваіх хацінаў.

Вось так бедныя людзі ў маёй роднай вёсцы Радкава вырашалі гардзінную праблему і ўпрыгожвалі свой сялянскі побыт. А ў той вялікай і прыгожай хаце жыла мая сям'я Аляшкевічаў, чыё прозвішча я з гонарам і ўдзячнасцю нашу.

Паводле ўспамінаў таты Віктара АЛЯШКЕВІЧА падрыхтавала Валянціна БАБКО-АЛЯШКЕВІЧ

Красавік

10 – Гарэцкі Гаўрыла Іванавіч (1900, Месціслаўскі р-н – 1988), вучоны-геолаг, географ, эканаміст, статыстык, дэмограф, грамадскі дзеяч, заснавальнік савецкай школы палеапатамалогіі і беларускай школы даследчыкаў антрапагену, акадэмік НАН Беларусі, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1971) і Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1986) – 120 гадоў з дня нараджэння.

10 – Крэпак Барыс Аляксеевіч (1940), мастацтвазнаўца, мастацкі крытык, журналіст, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (1998, 1999), прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (2011) – 80 гадоў з дня нараджэння.

12 – Янка Нёманскі (сапр. Пятровіч Іван Андрэевіч; 1890, Навагрудскі р-н – 1937), пісьменнік, вучоны-эканаміст, грамадскі дзеяч, акадэмік НАН Беларусі – 130 гадоў з дня нараджэння.

14 – Язэп Дыда (Восіп Лявонавіч; 1880, Слуцк – 1973), пісьменнік, тэатразнаўца, грамадскі дзеяч, правадзейны член Інбелкультура – 140 гадоў з дня нараджэння.

14 – Карпюк Аляксей Нічыпаравіч (1920, Беластоцкае ваяв. – 1992), пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа (1986), удзельнік партызанскага руху ў Вялікую Айчынную вайну – 100 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 12

Уздойж: 2. Спосаб. 4. Мамачка. 8. Урач. 9. Унук. 11. Паляўнічы. 12. Татэм. 14. Сэрца. 17. Рогі. 18. Егер. 21. Трава. 22. Аўлас. 27. Прыгажуня. 29. Явар. 30. Вочы. 31. Жанчыны. 32. Мамант.
Уперлак: 1. Брунеткі. 2. Сват. 3. Сорам. 5. Мошчы. 6. Конь. 7. Вок. 10. Кашаль. 13. Малітва. 14. Сонежка. 15. Вол. 16. Меч. 19. Матуля. 20. Сястрыца. 23. Бровы. 24. Вада. 25. Інтым. 26. Баба. 28. Пост.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПОСТ (заканчэнне артыкула). Праваслаўнай царквой усталяваны чатыры працяглыя посты: Вялікі пост (перадвялікодны, строгі, 7 тыдняў), Пятроў пост (звычайны, перад святам апосталаў Пятра і Паўла 12 ліпеня, бывае ад 8-і да 42-х дзён), Успенскі (перад святам Успення Маці Божай, строгі), перад Хрыстовымі Народзінамі (Піліпаў пост), з 28 лістапада па 7 студзеня. Апроч таго, серада і пятніца – посныя дні цягам усяго года, акрамя асобных перыядаў. Таксама ёсць некалькі асобных аднадзённых пастоў. У праваслаўных пасты займаюць прыкладна 200 дзён на год.

У католікаў пост не такі строгі, яны не прытрымліваюцца шматдзённых пастоў, хворым і дзецям дазваляецца ўжываць малочныя стравы. Каталіцкі Касцёл заклікае вернікаў устрымлівацца ад мясных страваў па пятніцах, а таксама 24 снежня (у Вігілію Божага Нараджэння існуе традыцыя захоўваць строгі пост да першай зоркі). У Папалец і Вялікую пятніцу вернікі мусяць тры-

маць і колькасны пост: адзін прыём ежы дасыта (паводле традыцыі, некаторыя захоўваюць строгі пост – на хлеб і вадзе). Пасты ў іншыя дні або больш працяглыя перыяды часу (Адвэнт ці Вялікі пост) прымаюцца па рашэнні саміх вернікаў. Пост у пятніцу і Вігілію абавязковы для ўсіх пасля 14-гадовага ўзросту, а ў Папалец і Вялікую пятніцу – для ўсіх вернікаў (апроч хворых і нямоглых) ад паўналецця да 60-і гадоў.

У праваслаўі ў посныя дні з рацыёну цалкам выключаюцца ўсе прадукты жывёльнага паходжання (мяса, птушка, малочныя прадукты, яйкі, жывёльныя тлушчы і г.д.). Прадукты расліннага паходжання, а таксама рыбу і алеі спажываюць ва ўмеранай колькасці. Падобнага характару харчавання прытрымліваюцца ў пасты і многія каталікі.

Большасць пратэстантаў не прытрымліваюцца посту (выключэнне англійскага пратэстанцкага царква), хача ў адвентыстаў сёмага дня існуе забарона на некаторыя стравы, каву і г.д.

У сучасных рэлігіях (хрысціянстве, іўдаізме, ісламе) заўважаецца больш гнуткі падыход да культуры, у прыватнасці да посту (менш строгае патрабаванне яго выканання).

ПОСУД – прадметы побытавага, гаспадарчага і ўтылітарна-мастацкага прызначэння для прадуктаў харчавання, стравы, вадкасцяў. Адносна матэрыялу бывае металічны (чыгуны, медны, алюмініевы, латунны, алаванны, мельхіэравы), керамічны (гліняны, фарфаравы, фаянсавы), драўляны, саламяны, лубяны, шкляны, пластмасавы, пластыкавы і інш. Паводле выканання – каваны, літы, штампаваны, выдзёўбаны, бандарны, такарны, плечены і інш. Нярэдка посудаздабляецца разьбой, размалёўкай, палівай, гравіраваннем, выпальваннем, чаканкай, лепкай і інш.

На тэрыторыі Беларусі прасцейшы посуд з дрэва і кары вядомы з часоў верхняга палеаліту. У неаліце набыў пашырэнне гліняны посуд ручной лепкі, спачатку вастрадонны, паз-

ней кругладонны; у канцы неаліту пласкадонны, нярэдка амаль па ўсёй паверхні аздоблены выціснутымі ямкамі, наколамі, адбіткамі грэбеня. Багата дэкараваўся гліняны посуд (гаршкі, амфары, міскі, кубкі) у бронзавым веку, аднак у 1-й палове 1-га тысячагоддзя дэкор стаў больш сціплым.

(Працяг будзе)

Бытавы посуд ручной лепкі. III – I ст. да н. э.

Тэлевядоўца з ЗША зрабіў кавер на беларускую песню

Вядоўца праграмы навінаў на амерыканскім тэлеканале 6 ABC Мэт О’Донал (Matt O’Donnell) і яго сябар Мэт Камінс (Matt Cummins) запісалі відэа, у якім зайгралі акустычную версію кампазіцыі «Зрушаны свет» беларускага фолк-рок-гурта «Relikt».

«Гэтая песня распавядае пра значныя падзеі, праз якія свет перакрываецца з ног на галаву, і пра тое, як людзі даводзяць, што іх незломнасць дазволіць стварыць новую, светлую будучыню», – каментуе відэа спадар О’Донал.

«Мы ніколі не выконвалі песню пад запіс, хоць «Relikt» на нашу просьбу даслалі ноты і англійскі пераклад тэксту. Да сёння. Бо падаецца, цяпер самы час. Праз такую простую павязь музыкі мы хочам паказаць людзям ва ўсім свеце, што межы не важныя, калі вядзецца аб клопце адно пра аднаго. Мы адважныя. Мы пабудуем лепшую будучыню. Цяпер не час пачувацца самотным», – дадае журналіст.

Мэт О’Донал з’яўляецца даўнім прыхільнікам творчасці беларускага гурта: у 2016-м ён у сваім музычным блогу назваў яго альбом «Лекавыя травы», які атрымаў шэраг высокіх узнагародаў і ў Беларусі, альбомам года. А паслухаўшы альбом «Дрэва жыцця», напісаў, што за яго

гурт заслугоўвае сусветнага прызнання, і шкада, што амерыканская музычная прэса не вельмі ўважліва.

Мэт працуе ў тэлецэнтры WPVI-TV у Філадэльфіі (штат Пенсільванія), які належыць ABC Owned Television Stations (падраздзяленню Disney-ABC Television Group), з 1996 года. У 2002-м з Сарай Блумквіст пачаў весці ранішні эфір. У вольны час ён з задавальненнем камунікуе з гледачамі і падпісантамі ў сацсетках, дзеліцца ўражаннямі ад праслуханага і прагледжанага ў Tumblr. Грае на ўдарных у мясцовым рок-гурце

«Champs». Любіць гольф, кнігі, броварства і квантавую фізіку.

Словы салідарнасці, выказаныя праз акіяны, аказаліся вельмі дарэчнымі, бо акурат з-за пагрозы каронавіруса дзядзёнца адмяніць адмысловую акустычную прэзентацыю альбома «Дрэва жыцця» са спецыяльнымі гасцямі, якая мела адбыцца ў Мінску 17 красавіка. Тым не менш, музыкі запэўніваюць, што імпрэза адбудзецца ў любым выпадку (калі не ў канцэртнай зале, дык анлайн).

Паводле інфармацыі прэс-службы гурта «Relikt»